

Studie

DOPORUČENÍ OECD Z ROKU 1992 A JEJICH REALIZACE V ČESKÉ VYSOKOŠKOLSKÉ POLITICE

Petr Pabian

V listopadu 2006 byla zveřejněna *Country Note: Czech Republic* neboli zpráva o české vysokoškolské politice vytvořená expertní skupinou, kterou jmenoval výbor pro vzdělávání Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Tato zpráva vznikla v rámci projektu OECD *Thematic Review of Tertiary Education* jako výsledek hodnocení české vysokoškolské politiky. Tato hodnocení a doporučení obsažená ve výsledné zprávě vzbudila velkou pozornost a stala se podkladem pro dvě konference uskutečněné na konci roku 2006. Na těchto konferencích zazněla celá řada hlasů, podle nichž by se *Country Note* a její doporučení měly stát klíčovými faktory při tvorbě budoucí české vysokoškolské politiky (např. *Matějů 2006; Sáha 2006*).

Tato situace vyvolává silný pocit *déjà vu* – podobné reakce totiž provázely i předchozí hodnocení českého terciárního vzdělávání ze strany OECD na začátku 90. let minulého století. Jestliže nyní Česká republika stojí na počátku úvah o tom, jak naložit s doporučeními *Country Note*, bude podle mě užitečné ohlédnout se s tím, jak česká vysokoškolská politika naložila s doporučeními hodnotitelské zprávy z roku 1992. Navíc srovnání hodnotitelských zpráv z let 1992 a 2006 může poskytnout zajímavé zrcadlo vývoji českého terciárního vzdělávání za posledních 15 let.

Tato studie začíná popisem hodnocení vzdělávací politiky prováděných OECD. Následuje popis průběhu hodnocení OECD v Československu (a České republice) na počátku 90. let a analýza dosavadní literatury o tomto hodnocení. Jádrem studie jsou následující dvě kapitoly: první z nich podrobně popisuje a analyzuje doporučení z roku 1992, druhá se pak zabývá realizací těchto doporučení v následném vývoji českého vysokého školství. Závěrečná kapitola shrnuje zjištění a nabízí také pokus o výhled na možný vývoj ohledně aktuálních doporučení OECD z roku 2006.

OECD a hodnocení vzdělávací politiky

OECD provádí svá hodnocení vzdělávací politiky (*reviews of national policies for education*) už od konce 50. let 20. století. Původní inspirace pro hodnocení v oblasti vzdělávací politiky vzešla z hlavní sféry působení OECD – tato organizace už dříve prováděla podobná hodnocení ekonomické politiky svých členských zemí. Hodnocení vzdělávací politiky brzy dospěla ke standardní podobě, která pak byla uplatňována prakticky stejně od 60. let až do současnosti. Na počátku každého hodnocení stojí žádost vlády příslušné země o provedení hodnocení. Když výbor OECD pro vzdělávání žádost přijme, tato země vypracuje vlastní zprávu o svém vzdělávacím systému a politice jako podklad pro externí hodnocení (*background report*). Mezitím vzdělávací výbor sestaví expertní skupinu (*external examiners*), která příslušnou zemi navštíví, aby se přímo na místě sama seznámila se stavem vzdělávání. Tato expertní skupina pak na základě informací získaných z podkladové zprávy a z vlastní návštěvy v zemi sestaví zprávu hodnotící stav vzdělávání a obsahující doporučení pro další vývoj vzdělávací politiky příslušného státu (*examiners' report*). Na závěr hodnotícího procesu se koná společná konference hodnocené země, expertní skupiny, výboru OECD pro vzdělávání a členských zemí OECD, kde jsou diskutovány podkladová i hodnotící zpráva (*Papadopoulos 1993*).

Kromě těchto hodnocení vzdělávacího systému jednotlivých členských zemí vytvořila OECD ještě další způsob hodnocení vzdělávací politiky. Zatímco určující jednotkou prvního způsobu je vždy země, v níž je hodnocení prováděno (*reviews of national policies*), druhý způsob hodnocení se soustředí na určité téma vzdělávací politiky napříč několika členskými zeměmi (*thematic reviews*). O provedení takového

tematického hodnocení rozhoduje výbor OECD pro vzdělávání po konzultaci s členskými zeměmi, které jsou potom vyzvány k zapojení do projektu. Všechny země, které se projektu skutečně účastní, pak opět vypracují podkladovou zprávu (*country background report*); do těchto zemí je také vyslána expertní skupina, která vyhotoví vlastní zprávu s doporučeními (*country note*); a nakonec jsou oba druhy zpráv ze všech zúčastněných zemí využity pro přípravu souhrnné analytické zprávy o stavu příslušné oblasti vzdělávací politiky. Zatímco hodnocení provedené v ČSFR na počátku 90. let spadalo do první kategorie, druhé je součástí doposud nejrozsáhlejšího tematického hodnocení v oblasti terciárního vzdělávání – *Thematic Review of Tertiary Education* (srov. Roskovec 2006a).

Průběh hodnocení československého/českého vysokého školství 1990–1993

První hodnocení českého vysokého školství ze strany OECD proběhlo v rámci projektu „Vysoké školství v České a Slovenské Federativní Republice“, který byl zahájen v roce 1990 a dokončen v roce 1993 (Čerych 2002: 117–119). Přestože bylo v názvu projektu explicitně zmíněno „vysoké školství“, věnovala hodnotitelská zpráva (na rozdíl od domácí podkladové zprávy) pozornost také experimentálnímu vyššímu odbornému studiu, takže pokryla prakticky celý rozsah terciárního vzdělání. V rámci projektu byly společně hodnoceny česká i slovenská část federace, zároveň však byla vždy respektována specifika jednotlivých republik a závěrečná *follow-up* zpráva už byla vypracována odděleně pro nově vzniklou Českou republiku.

V první etapě byla československou stranou vypracována národní podkladová zpráva, sledující osnovu dohodnutou s výborem pro vzdělání OECD, která byla předložena OECD v září 1991 (Harach et al. 1992). Pak následovala návštěva expertního týmu¹⁾

OECD v České a Slovenské Federativní Republice (ČSFR), která se uskutečnila ve druhé polovině října 1991 a expertní skupina během ní navštívila více než 50 institucí v obou částech federace – 20 vysokých a jednu střední školu, 14 ministerstev, ústavy akademie věd, obě republikové akreditační komise a rady vysokých škol, vzdělávací výbory obou národních komor parlamentu, dvě odborové organizace a dva průmyslové podniky (Anweiler et al. 1992: 4; Šebková et al. 1992). Na základě podkladové zprávy a této návštěvy pak expertní skupina napsala hodnotící zprávu (*examiners' report*), v níž kriticky zhodnotila stav českého a slovenského terciárního vzdělávání a formulovala doporučení pro jeho další vývoj (Anweiler et al. 1992). Zpráva byla oficiálně předložena na společné konferenci ČSFR a OECD v Praze 30.–31. března 1992, kde byla zároveň důkladně prodiskutována (viz záznam z jednání konference: Šebková et al. 1992). Poslední fází projektu pak bylo v roce 1993 vypracování následné (*follow-up*) zprávy, která měla zhodnotit přijetí a dosavadní průběh realizace doporučení z hodnotitelské zprávy v ČSFR (Hendřichová 1993).

Projekt tedy probíhal obdobným způsobem jako ostatní hodnocení vzdělávací politiky v zemích OECD, byl však zároveň v několika důležitých ohledech výjimečný. Za prvé, byl prvním takovýmto hodnocením v některé z postkomunistických zemí, které v té době ještě nebyly členskými zeměmi OECD; projekt proto probíhal v rámci programu „Partnerství v období transformace“. Za druhé, hodnocení se omezilo pouze na terciární vzdělávání; hodnocení ostatních stupňů českého vzdělávacího systému pak OECD provedla v letech 1995–1996 (Čerych 2002: 119–120; Čerych et al. 1995; Jallade et al. 1996; Priority 1999). Za třetí, provedené hodnocení terciárního vzdělávání ČSFR mělo „mnohem více úlohu poradní a konzultační než obvyklé projekty OECD týkající se vzdělávací politiky“ (Anweiler et al. 1992: 3). Za čtvrté, obvyklá konference za účasti hodnotitelského týmu, reprezentace hodnocené země a dalších členských zemí OECD se nekonala v Paříži v rámci zasedání výboru OECD pro vzdělání, nýbrž přímo v Praze, aby byl zvýrazněn její praktický dopad v hodnocené zemi. A konečně za páté, tato společná konference nebyla poslední fází projektu, neboť po ní ještě následovalo vypracování následné (*follow-up*) zprávy o přijetí a průběžné realizaci doporučení (Hendřichová 1993).

¹⁾ Expertní tým pracoval v tomto složení: Oskar Anweiler (Ruhr-Universität Bochum), Stuart Blume (Universiteit van Amsterdam), Ladislav Čerych (European Institute of Education and Social Policy, Paris), Jan Jerschina (Uniwersytet Jagielloński, Kraków), Alan Wagner (OECD Directorate for education, employment, labour and social affairs, Paris); zpravodajem (*rapporteur*) skupiny byl Ladislav Čerych (cf. Čerych 2002).

Přehled literatury o hodnocení 1990–1993

Hodnocení OECD a především zpráva z roku 1992 byly v české literatuře od počátku až do současnosti opakovaně označovány za klíčové pro další vývoj českého vysokého školství (Beneš et al. 2006a; Kovář & Šťastná 2006; *Kvantitativní, strukturální a ekonomická analýza* 1994; Šebková et al. 1992). Navzdory tomuto vysokému hodnocení nebyla dosud v odborné literatuře věnována prakticky žádná pozornost ať už analýze doporučení z hodnotitelské zprávy nebo analýze dopadu těchto hodnocení na následující vývoj českého vysokého školství: za patnáct let od vydání hodnotitelské zprávy do současnosti vznikly pouze tři studie, které představují výjimku z tohoto konstatování.

První z nich je zpráva o přijetí a počátcích realizace doporučení, která vznikla ještě jako součást projektu v roce 1993 (Hendrichová 1993). Tato zpráva však rezignuje na vlastní analýzu hodnotitelské zprávy a vzhledem ke krátkému časovému odstupu nemohla dostatečně posoudit o mnoho víc než první reakce na doporučení OECD. Druhou výjimkou je první část kapitoly o terciárním vzdělávání v české podkladové zprávě pro hodnocení OECD v letech 1995–1996 (*Transforming Education* 1995: 120–122). Ta hodnotí dosavadní implementaci doporučení s větším časovým odstupem, ale je výrazně limitována stručností celé kapitoly, která byla v podstatě pouze připojena ke zprávě o ostatních stupních české vzdělávací soustavy, neboť terciární vzdělávání bylo z tohoto hodnocení záměrně vyloučeno. Poslední studii, která věnuje pozornost hodnocení z počátku 90. let, je vzpomínkový článek Ladislava Čerycha o zahraničních vlivech na reformy vysokého školství v Česku (Čerych 2002: 117–119). I zde je však pasáž věnovaná našemu tématu velmi stručná a navíc je psána z výrazně osobního pohledu.

Pokud jde o vliv hodnocení OECD z let 1990–1993 na následující vývoj vysokoškolské politiky, v současné době převládá v Česku názor, že doporučení z roku 1992 byla v následujících letech téměř všechna implementována. Kapitola o internacionalizaci v podkladové zprávě vytvořené pro hodnocení OECD v roce 2006 může posloužit jako velmi dobrý příklad tohoto přístupu: „The most important outcome of the project was a report produced by the OECD experts that included six recommendations concerning the further development of the tertiary system of education. The

experience of subsequent years has shown that most of the ideas embodied in the recommendations and related explanatory comments were wise and helpful, and most were given very serious consideration. Only one recommendation, for the establishment of an independent interdisciplinary high-level strategy group at the national level, remained unimplemented until quite recently“ (Kovář & Šťastná 2006: 91). Naopak Ladislav Čerych o doporučeních z roku 1992 tvrdí, že jejich dopad a realizace byly podstatně omezenější: „The impact of the 1991–1992 OECD Review on Czech (and Slovak) Higher Education was certainly not negligible, but it was in the main indirect, limited to the academic sphere and having a relatively small influence within the Czech Ministry of Education if slightly more in the Slovak Ministry“ (Čerych 2002: 119).

Doporučení pro československou vysokoškolskou politiku z roku 1992

Když se zpravodaj hodnotitelského týmu, Ladislav Čerych, po deseti letech ohlížel za hodnotitelskou zprávou, označil za jednu z jejích hlavních předností koncentraci na šest hlavních doporučení (Čerych 2002: 118–119). Avšak i letmý pohled do zprávy z roku 1992 odhalí, že její kapitola „Závěrečná doporučení“ ve skutečnosti obsahovala těchto doporučení mnohem víc: tři výchozí principy a pak řadu konkrétních doporučení sdružených do šesti tematických okruhů (Anweiler et al. 1992: 84–101). Většina z těchto okruhů pak obsahovala více než jedno doporučení, která byla v lepším případě jasně spojena a vycházela ze společného obecného principu (například okruh věnovaný přístupu a diverzifikaci), v horším případě se omezila na výčet víceméně nesouvisejících konkrétních opatření (např. okruh „Obnova učitelského sboru a modernizace výuky“).

Kapitola především obsahovala tři principy, které hodnotitelský tým považoval za klíčové pro další rozvoj českého a slovenského terciárního vzdělávání:

- Princip diverzity: Tím zde byla míněna především otevřenost alternativním řešením, což bylo podle zprávy v radikálním rozporu s minulostí i se současným přístupem „všech, kdo jsou odpovědní za rozvoj vysokého školství“ – u nich všech převládá snaha hledat jednotné, univerzální řešení. Proto zpráva vyzývala k odstranění všech omezení, která

dosud pluralitě řešení bránila, a k vytvoření pobídek pro vznik takovéto diverzity: „diverzifikaci českého a slovenského vysokého školství je třeba pomoci, ta nepřijde sama od sebe“ (Anweiler 1992: 84–85).

- D** Zvyšování veřejných výdajů na terciární vzdělávání: Hodnotitelský tým sice uznal omezení daná možnostmi transformující se ekonomiky, ale přesto jednoznačně vyzval k navýšení veřejných výdajů, aby se ČSFR ve výdajích na terciární vzdělávání v poměru k hrubému domácímu produktu přiblížila západním zemím. „Kromě toho řada dalších priorit, jako je modernizace průmyslu, technický pokrok a privatizace, je střednědobě a dlouhodobě podmíněna rozvojem lidských zdrojů a znalostmi“ (Anweiler 1992: 85–86).
- D** Prosazování aktivní úlohy vysokého školství: Hodnotitelský tým se během své návštěvy setkal s pasivním přístupem vysokých škol i ministerstev k probíhajícím transformačním procesům – „vyčkávat s nezbytnou reformou (inovacemi studijních programů, struktury akademického sboru apod.) až na to, jaké budou požadavky nového trhu práce, vznikajícího soukromého sektoru, absolventů středních škol atd.“ Zpráva sice pro tento postoj vyslovila pochopení, ale zároveň jasně vyzvala k aktivní roli vysokoškolské politiky a vysokého školství v ekonomické, politické, společenské a kulturní transformaci: „Aby si zasloužilo větší podíl státních prostředků, musí se stát silou a faktorem celkové obnovy země, nejen faktorem pozorujícím, ale i vytvářejícím a vedoucím vývoj k této obnově“ (Anweiler 1992: 86).

Po tomto úvodním představení tří klíčových priorit zpráva shrnuje svá praktická doporučení do šesti tematických okruhů: tvorba strategie vysokoškolské politiky, přístup a diverzifikace, vnitřní řízení vysokých škol, výzkum a jeho spojení s výukou, vyučující a obsah studia a konečně financování terciárního vzdělávání (Anweiler 1992: 87–101). V následující části podávám podrobný přehled těchto doporučení.

- 1) Vytvoření mechanismu pro tvorbu dlouhodobé strategie vysokoškolské politiky:** Žádná taková strategie v ČSFR do té doby vytvořena nebyla, přestože její existence je podle hodnotitelského týmu z krátkodobého i dlouhodobého hlediska

nezbytně potřebná. Stávající ministerstva školství na republikové úrovni však nemají pro tvorbu strategie potřebnou kapacitu; totéž platí také o samotných vysokých školách. Proto hodnotící zpráva doporučuje ustavení nezávislé expertní skupiny jakožto poradního orgánu (*think tank*) pro ministerstva školství, ostatní republikové i federální úřady a také pro vysoké školy. Úkolem této skupiny bude nalézt požadavky kladené na vysoké školství v současném transformačním procesu, formulovat krátkodobé i dlouhodobé priority pro vysokoškolskou politiku a navrhnout prostředky pro realizaci těchto priorit. Skupina by měla být nejvíce patnáctičlenná a měla by být jmenována podle následujícího klíče: „asi jedna čtvrtina ministerstva školství, zhruba jedna čtvrtina radami vysokých škol..., zhruba jedna čtvrtina akademiemi věd a jedna čtvrtina vhodným federálním úřadem (nejlépe ministerstvem financí nebo hospodářství)“ (Anweiler 1992: 88). Takovéto složení skupiny by mělo především zajistit setkávání dříve oddělených vzdělávacích a výzkumných institucí (vysokých škol a akademií věd), stejně jako vyjádřit souvislost terciárního vzdělávání s hospodářskou sférou.

- 2) Rozšíření a diverzifikace vysokého školství:** Přestože existovala všeobecná shoda v tom, že je na vysoké školy přijímáno příliš málo studujících (na VŠ vstupovalo zhruba 15 % populačního ročníku) a je tudíž potřeba zvýšit jejich kapacitu, ministerstva školství do roku 1991 nestanovila žádný kvantitativní cíl. Zpráva proto doporučila stanovení takového cíle kromě jiného „z důvodů psychologických a politických dopadů takové zřetelné směrnice“ (Anweiler 1992: 89). Zároveň expertní skupina doporučila praktickou podobu takového kvantitativního cíle: do roku 2000 zvýšit podíl z populačního ročníku vstupující na vysoké školy na 25 až 30 %; jinými slovy, počet studujících by se měl podle tohoto cíle meziročně zvyšovat o 6 až 9 %. Zároveň by nejméně 20 % z nově zapsaných mělo nastupovat v neuniverzitním sektoru, jehož vytvoření bylo rovněž součástí tohoto doporučení. Tento neuniverzitní sektor měl sestávat z profesního bakalářského studia na stávajících vysokých školách a z nově vytvořených odborných vysokých škol. Zpráva předpokládá, že instituce tohoto nového typu budou vznikat ze středních odborných škol, jak předpokládal v té době se rozvíjející projekt „Alternativní vysoké školství“; postupem

času by tyto školy „měly být vybaveny náležitým statusem vysoké školy a mít právo udělovat tituly ekvivalentní bakalářským titulům“ (Anweiler 1992: 91). Zároveň by měla existovat jasná propustnost mezi univerzitami a odbornými vysokými školami, „aby bylo patrné, že ... jsou naprosto jasně součástmi jednoho a téhož globálního systému vysokých škol“ (Anweiler 1992: 92).

3) Zefektivnění vnitřního fungování VŠ: Zpráva navrhla změny ve vztazích mezi vysokou školou a jejími fakultami, ve složení akademických senátů, v náplni činnosti vědeckých rad a v pravomocích exekutivy na fakultní i celoškolské úrovni. Zpráva především kritizovala skutečnost, že vysoké školy jsou *de facto* „konfederacemi fakult“ (Anweiler 1992: 32), a doporučila posílit jednotu vysokých škol na úkor jejich fakult. Za tím účelem navrhla například změnit složení akademických senátů vysokých škol tak, aby v něm nepřevládala reprezentace pouze fakultních zájmů. Stejným směrem mířila také doporučení, aby se vysoké školy vyhnuly duplikaci stejných kateder na několika fakultách; aby byla posílena mezifakultní spolupráce; a také doporučení, aby se vysoké školy mohly členit i na jiné jednotky než fakulty. Kromě vztahu vysokých škol a fakult se nejdůležitější doporučení týkala vztahu akademických senátů a fakultní/univerzitní exekutivy, kde zpráva doporučila posílit úlohu děkanů/rektorů v činnosti senátů (například dát jim pravomoc navrhopvat body programu). Jedno z doporučení také navrhovalo uvolnit zákonné vymezení délky rektorského či děkanského funkčního období – zákon by pouze stanovil rozmezí (např. 3–5 let) a přesné určení by ponechal samotným vysokým školám.

4) Výzkum a jeho souvislost s výukou: Nejdůležitějším doporučením v této oblasti bylo zvýšit význam, rozsah a kvalitu výzkumu na vysokých školách. Tento princip se pak promítl do čtyř tematických oblastí: vztah vysokých škol a akademie věd (AV), vytváření společenské poptávky po vědě a výzkumu, doktorské studium a hodnocení kvality výzkumu. Ve vztahu k akademii věd zpráva jednoznačně doporučila odstranit oddělení vysokých škol a akademie, ale kromě jejich zahrnutí pod společné ministerstvo odmítla předepsat jednotné řešení – namísto toho navrhla vytvoření expertních oborových pracovních skupin, které

podrobně posoudí situaci ve svých oborech a pak navrhnou institucionální řešení (například sloučení ústavů akademie s příbuznými fakultami vysokých škol, nebo naopak zachování samostatných ústavů, nebo vytvoření konkrétních modelů spolupráce). Podle dalšího doporučení měla každá vysoká škola vypracovat (po konzultaci s hospodářskými, společenskými a správními institucemi) strategii přínosu svého výzkumu pro své okolí. V oblasti doktorského studia měla ČSFR směřovat ke zvýšení rozsahu a kvality, například diverzifikací stipendijního systému (např. převodem některých systemizovaných míst na doktorandská stipendia) nebo rozvojem spolupráce různých vysokých škol a ústavů akademie věd při organizaci specializovaných postgraduálních kurzů. Zpráva konečně doporučila vyvinout takové hodnocení kvality výzkumu, které dokáže nejen stanovit hranici potřebné kvality, ale také poskytne hodnoceným institucím příležitost učit se z hodnocení a na jeho základě zvyšovat svou kvalitu.

5) Obnova učitelských sborů a modernizace výuky: Potřeba obnovy učitelských sborů pocházela podle hodnotitelského týmu ze dvou důvodů: za prvé, část vyučujících působila za komunistického režimu spíše díky své politické angažovanosti, než díky svým odborným schopnostem; za druhé, zpráva konstatovala velmi nepříznivé věkové složení stávajících učitelských sborů (Anweiler 1992: 61). Bylo tedy podle zprávy potřeba nahradit tyto politicky zkompromitované a přestárlé vyučující mladšími docenty a profesory, jejichž kvalifikace je nutno systematicky zvyšovat. Za tímto účelem by měl být přijat celostátní dlouhodobý program rozvoje učitelského sboru především v nejméně postížených disciplínách. Zpráva také doporučila řadu konkrétních kroků: rychlý kvantitativní rozvoj doktorského studia, změnu kvalifikační struktury, zvýšení mzdy mladých vyučujících, vyšší zapojení odborníků z praxe nebo podpora mobility vyučujících omezením zaměstnávání vlastních absolventů. Obnova učitelského sboru provedená podle těchto pravidel byla jedním z předpokladů modernizace výuky a studia, ale zpráva navrhla také další opatření pro tento účel. Především doporučila vytvořit servisní centrum, které bude v zájmu systematické a koordinované modernizace sledovat inovace probíhající na jednotlivých vysokých školách. Podobně měly při radách vysokých škol vzniknout expertní

komise, které by vytvořily modelové studijní programy pro své obory. Ministerstva by také měla podporovat menší inovační projekty na úrovni vysokých škol či fakult. Nejkonkrétnějším doporučením v této oblasti byl návrh na snížení objemu povinné výuky na zhruba 15 hodin týdně.

- 6) Financování vysokého školství:** Podle expertního týmu měla ČSFR udržet výdaje na stávající výši a pokud možno zvýšit výdaje na vysoké školství i v době probíhající ekonomické transformace. Samotná výše prostředků však podle zprávy nestačí – proto obsahovala celou řadu návrhů pro vytvoření „pružnějšího a diverzifikovanějšího“ systému financování. Prvním z principů byla diverzifikace: zpráva doporučila dosáhnout podílu 15–20 % příjmů vysokých škol z nestátních zdrojů, zejména od studujících a z podnikatelské sféry. Pokud jde o spoluúčast studujících, zpráva doporučila výhledové zavedení školného a doporučila přitom australský model *Higher Education Contribution Scheme (HECS)*; také podpořila větší spoluúčast studujících na úhradě ceny stravování a ubytování spolu s převedením státních dotací v této oblasti na přímé studentské dávky. Vyšší spoluúčast studujících však musí být vyvážena vytvořením systému studentské podpory, který bude zahrnovat tři pilíře – nevratné dávky, půjčky a podporu práce při studiu. Ohledně příjmů z podnikatelské sféry zpráva konstatovala, že v této fázi transformace není okamžitý přínos z této oblasti pravděpodobný; o to větší pozornost by však měla být věnována tvorbě mechanismů pro podnikání těchto příspěvků, například v oblasti daňových úlev. Kromě diverzifikace zdrojů se hodnotitelský tým věnoval také druhému aspektu reformy systému financování: efektivnějšímu přidělování veřejných prostředků vysokým školám. Klíčem k tomuto cíli měla být podle zprávy vazba výše příspěvků na počty studujících; tento mechanismus měl vést ke zvýšení příspěvků pro oblasti rostoucího zájmu o studium a naopak ke snížení v oborech, kde zájem studujících klesal. Konečně také zpráva navrhla, aby vysoké školy získaly větší autonomii ve finanční oblasti; za nejdůležitější byla označena možnost modifikovat platové tabulky.

Celkový pohled na všechna doporučení objasní několik motivů prolínajících většinu ze šesti tematických oblastí. Především zpráva na mnoha místech neobsahuje návrh konkrétních praktických opatření,

ale namísto toho navrhuje vytvoření institucionálních a strukturálních předpokladů pro vytváření a přijímání takovýchto opatření. Konkrétně mám na mysli za prvé opakovaný důraz na vytvoření odborných skupin a za druhé podobně časté doporučení vytvářet národní a institucionální strategie pro nejrůznější oblasti. Svým způsobem lze říci, že zpráva neobsahovala návrh strategie pro československou vysokoškolskou politiku, nýbrž obsahovala návrh strukturálních předpokladů pro tvorbu strategické vysokoškolské politiky.

Nejdůležitějším příkladem tohoto přístupu je hned první doporučení vytvořit „skupinu pro strategii vysokého školství“. Postavení tohoto institucionálního návrhu na první místo vyjadřuje přesvědčení hodnotícího týmu, že vytvoření strategie vysokoškolské politiky bylo v ČSFR v roce 1992 velmi nepravděpodobné bez patřičného institucionálního zázemí. Také předřazení tohoto návrhu ostatním staví všechna následující doporučení do jiného světla: jednotlivá praktická doporučení by neměla být vnímána izolovaně, nýbrž pouze jako návrhy pro budoucí strategii, která bude teprve vytvořena právě onou projektovanou skupinou pro strategii vysokého školství.

Důraz na dlouhodobé strategie a na institucionální zázemí pro jejich tvorbu lze však najít i na konkrétnější úrovni v dalších tematických doporučeních. Například doporučení zabývající se vztahem vysokých škol a akademie věd se nepřiklonilo k žádnému konkrétnímu uspořádání a místo toho navrhlo vytvoření oborových expertních komisí, které samy měly zvolit nejvhodnější model uspořádání pro svou disciplínu. V tematickém okruhu „výzkum“ pak následuje ještě výzva k tvorbě strategie na institucionální úrovni, konkrétně strategie „společenského a hospodářského zapojení“ jednotlivých vysokých škol. Podobně je tomu i u následujícího tématu: zpráva doporučuje vytvoření dlouhodobé strategie rozvoje učitelských sborů, vznik servisního střediska pro sledování a koordinaci inovací studijních programů, a konečně i ustavení expertních komisí pro tvorbu modelových studijních programů.

Realizace doporučení hodnotitelské zprávy z roku 1992

Tato kapitola podává přehled toho, jak a do jaké míry byla doporučení hodnotitelské zprávy z roku 1992 realizována v následném vývoji české vysokoškolské

politiky. Zaměřuji se především na to, co jsem výše označil za jádro těchto doporučení, tedy na jejich důraz na strukturální a institucionální zázemí vysokoškolské politiky a na strategickou tvorbu této politiky na národní i institucionální úrovni. Stejně jako v předchozí části se postupně věnuji všem šesti okruhům, v nichž byla doporučení formulována. Přednostně se zabývám obdobím před rokem 2000, pro které byla doporučení primárně formulována. V řadě případů se však věnuji vývoji až do současnosti, především tam, kde je možné vysledovat vztah mezi doporučeními z roku 1992 a analýzou *Country Note* z roku 2006.

1) Ustavení skupiny pro strategii vysokoškolské politiky:

V odborné literatuře existuje obecná shoda, že toto doporučení nebylo nikdy implementováno – především kvůli odporu akademické reprezentace, jak zjistila i anketa Centra pro studium vysokého školství (CSVŠ) z roku 1993: „Akademičtí funkcionáři v této anketě na otázku po účelnosti ustavení nezávislé expertní skupiny až na některé výjimky uváděli, že by se jednalo o duplicitu s Radou vysokých škol a Českou konferencí rektorů. Považovali ji za nepotřebnou instituci, kterou mohou zastoupit *ad hoc* skupiny vytvořené ministrem školství. Bylo poukázováno i na možnost ministra zajistit propojení jednotlivých rezortů přímo ve vládě“ (Hendrichová 1993: 8).

Tyto možné náhradní mechanismy však v následujících letech jednoznačně nesplnily roli, kterou zpráva OECD připisovala nezávislé skupině pro strategii. Za prvé, po celá 90. léta nevznikla žádná jasná strategie vysokoškolské politiky, která měla být hlavním úkolem této skupiny. Teprve kolem roku 2000 začaly vznikat první strategické dokumenty, avšak i v tomto případě scházela při jejich tvorbě koordinace, kterou měla dodat existence poradního orgánu zodpovědného za strategii: „Sometimes, there was a lack of coordination of conceptual and planning activities and the documents that resulted, even though very useful and important, were not mutually interconnected, and continuity was lacking“ (Beneš et al. 2006a: 21).

Za druhé, při absenci mezirezortní skupiny se nepodařilo splnit ani druhý cíl obsažený ve zprávě OECD z roku 1992, jímž bylo otevření vysokoškolské politiky širšímu společenskému a hospodářskému okolí: „The point here was to impart a wider context, a greater societal opening, and less domi-

nation by a restricted academic lobby to higher education“ (Čerych 2002: 117). Dominantní vliv akademické reprezentace na vysokoškolskou politiku zůstal charakteristickým rysem českého vysokého školství od počátku 90. let až do současnosti (viz Pabian et al. 2006). Hodnotitelská zpráva z roku 2006 také dospěla k velmi podobným závěrům jako ta z roku 1992: „While internal higher education representatives have an important role in system and institutional governance, external stakeholders are largely absent from policymaking with respect to higher education in the Czech Republic. ... The negative consequence of this governance system is that institutions are inwardly-focused and do not engage productively with the needs of Czech society“ (File et al. 2006).

První z doporučení OECD z roku 1992 tedy nebylo nikdy realizováno, přičemž následný vývoj potvrdil správnost analýzy z hodnotitelské zprávy – existující instituce skutečně postrádaly kapacitu pro tvorbu strategické politiky, stejně jako se nepodařilo překonat izolaci a „do sebe zahleděnost“ vysokého školství.

2) Rozšíření a diverzifikace vysokého školství:

V oblasti rozšíření či zvýšení kapacity vysokého školství předložila hodnotitelská zpráva dvě konkrétní doporučení: za prvé přijmout kvantitativní cíl pro kapacitu vysokého školství a za druhé stanovit jako cíl pro rok 2000 vstup 25–30 % populačního ročníku na vysoké školy. Obě doporučení vycházela z obecného konsensu o potřebě zvýšit kapacitu terciárního sektoru a navrhla konkrétní nástroje k dosažení tohoto cíle. Česká vysokoškolská politika v 90. letech nepřijala ani jeden z těchto nástrojů, takže doporučení zůstalo nerealizováno – žádný konkrétní cíl pokud jde o míru vstupu na vysoké školy nebyl přijat. Když už byl nějaký kapacitní cíl formulován, nešlo o cíl absolutní, nýbrž o relativní se záměrem výhledově uspokojit poptávku po vysokém školství (např. *Kvantitativní, strukturální a ekonomická analýza* 1994: 115–116). První absolutní cíl obsahovala až Bílá kniha z roku 2001, která mezi hlavní cíle vysokoškolské politiky zahrnuje také následující: „V souladu s jedním z hlavních cílů vzdělávací politiky vlády ČR je potřeba umožnit do roku 2005 polovinu populačního ročníku 19letých, aby mohla nastoupit do některého z typů terciárního vzdělávání“ (Národní program 2001: 63). Vzhledem k absenci jasného kvantitativního cíle

nepřekvapuje, že nebyla věnována pozornost ani splnění druhého doporučení zprávy z roku 1992, tj. míry vstupu na vysoké školy v rozmezí 25–30 % do roku 2000. Žádná z analýz české vysokoškolské politiky vzniklá po roce 1993, tj. po ukončení hodnocení OECD, nesledovala, zda aktuální míry vstupu odpovídají tomuto doporučení (viz např. výroční zprávy MŠMT: *Školství v pohybu* 1996; *Školství na křižovatce* 1998; *Na prahu změn* 2000). Přestože však nebyly akceptovány nástroje doporučené v hodnotitelské zprávě OECD, nárůst kapacity samozřejmě pokračoval.

Doporučení v oblasti diverzifikace vysokého školství směřovaly k vytvoření neuniverzitního vysokoškolského sektoru. Jednou ze součástí tohoto sektoru se měly stát nově vzniklé odborné vysoké školy, jejichž zárodek spatřovala hodnotitelská zpráva v projektu „Alternativní vysoké školství“. Tento projekt však v rozporu s tímto doporučením nakonec nevedl ke vzniku plnohodnotných odborných vysokých škol, nýbrž k ustavení vyššího odborného školství jako zvláštního sektoru mezi středním a vysokým školstvím: na rozdíl od doporučení OECD školy nezískaly vysokoškolský status ani právo udělovat titul ekvivalentní bakalářskému, stejně jako nebyla zavedena jasná možnost mobility mezi vyšším odborným a vysokoškolským studiem (*Bydžovská a Marínková* 2001; *Hendrichová* 1998; *Karpíšek* 1996; *Pabian* 2007). Absenci profesionálních vysokých škol tak překonalo až zavedení neuniverzitních vysokých škol po roce 1998, i když pouze částečně, jak konstatovala i hodnotitelská zpráva z roku 2006: „there is no attempt to differentiate the university and non-university sectors on the basis of a distinction between ‚academic‘ and ‚professional‘ orientation. Both sectors offer both types of programme“ (*File et al.* 2006: 10). Druhou součástí neuniverzitního sektoru se mělo stát profesní bakalářské studium na existujících vysokých školách. Přestože tato forma studia vznikala už od počátku 90. let (*Hendrichová* 1993; *Průcha* 1995), po celá 90. léta si na univerzitách nedokázala získat pevné místo: „This university sector is formally undifferentiated, driven by a traditional Humboldtian vision, highly autonomous, self-governing and characterised by strenuous academic career requirements – in this context Bachelors programmes primarily aimed at graduate entry to the labour market have not found it easy to take root and flourish“ (*File et al.* 2006: 17).

Vzhledem k nerozlišování mezi akademickým a profesním bakalářským studiem a vzhledem k ne-vysokoškolskému statusu vyšších odborných škol lze říci, že doporučení vytvořit neuniverzitní sektor vysokého školství, který by do roku 2000 zahrnul 20 % nově zapsaných, nebylo splněno nejen během 90. let, ale ani do současnosti.

- 3) **Zefektivnění vnitřního fungování VŠ:** Klíčové doporučení v této oblasti se týkalo posílení celku vysoké školy a snížení její závislosti na vůli jednotlivých fakult. Jasný krok tímto směrem učinil zákon o vysokých školách z roku 1998, který fakultám odebral právní subjektivitu; toto opatření však paradoxně mezi doporučeními OECD z roku 1992 nefigurovalo. Naopak konkrétní doporučení OECD směřující k oslabení výhradního postavení fakult v rámci vysokých škol z velké části uskutečněna nebyla – fakulty zůstaly naprosto dominantním prvkem vnitřní struktury vysokých škol, nebyly nahrazeny ani výrazným způsobem doplněny mezifakultními institucemi, interdisciplinárními školami či maticovou strukturou vysokých škol; státní vysokoškolská politika se ani nepokusila výrazně omezit duplicitu kateder na různých fakultách stejně VŠ; a konečně akademické senáty vysokých škol nadále sestávají především z fakultních reprezentací (srov. *Beneš et al.* 2006b).

Od počátku 90. let také nedošlo k žádné výrazné změně ve složení akademických senátů; ostatně doporučení z roku 1992 byla v této oblasti značně vágní. Zato byla v souladu s doporučeními zákonem z roku 1998 jasně zahrnuta mezi zodpovědnost vědeckých rad tvorba dlouhodobé strategie vysokých škol a jejich fakult.

Poslední důležitou oblastí, na kterou se zaměřila doporučení hodnotitelské zprávy, bylo posílení fakultní i celoškolské exekutivy. Také zde učinil zřetelný krok tímto směrem zákon z roku 1998, ovšem opět způsobem, který mezi doporučeními nefiguroval, tj. ustanovením, že rektor/děkan rozhoduje jménem školy/fakulty ve všech záležitostech, pokud zákon explicitně nestanoví jinak. Naopak konkrétní doporučení hodnotitelské zprávy realizována nebyla – zákon dodnes neuvolnil délku rektorského a děkanského funkčního období ani nezvýšil roli exekutivy ve fungování senátů.

Celkově lze říci, že vývoj od počátku 90. let do současnosti odpovídal obecnému směru dpo-

ručenému hodnotitelskou zprávou z roku 1992, ovšem v konkrétních opatřeních byla z největší části zvolena jiná řešení než původně doporučená OECD. *Country Note* z roku 2006 však víceméně zopakovala velkou část doporučení z roku 1992: „The ability of rectors and deans to lead their institutions needs to be strengthened. They need greater freedom from the restraints imposed by governing structures representing faculty/departmental interests“ (*File et al.* 2006: 24).

- 4) **Výzkum a jeho souvislost s výukou:** Základním principem, ze kterého vycházela všechna ostatní doporučení OECD v této oblasti, bylo zvýšit význam a kvalitu výzkumu na vysokých školách. Nejdůležitějším institucionálním problémem, kterým se zpráva v této souvislosti zabývala, byl vztah akademie věd a vysokých škol. Expertní tým především doporučil, aby vysoké školy a akademie přešly pod společné ministerstvo, avšak postavení akademie se od počátku 90. let výrazně nezměnilo – především si udržela samostatnou rozpočtovou kapitolu.

Dalším krokem mělo být vytvoření expertních skupin, které měly komplexně posoudit situaci výzkumu v jednotlivých oborech na vysokých školách a v akademii. Namísto nich v roce 1993 vznikly pouze oborové skupiny v rámci akademie, které v souvislosti se snížením dotace rozhodovaly o budoucnosti ústavů i jednotlivých výzkumných týmů. Podle doporučení těchto pracovních skupin byla řada ústavů zrušena a zhruba 600 výzkumníků a výzkumníků mělo přejít z akademie na vysoké školy; pro tento účel také bylo ze státního rozpočtu vyčleněno 100 milionů korun, z nichž však bylo vyčerpáno pouze 20 %, neboť na vysoké školy nakonec přešlo pouze 200 z 600 předpokládaných osob (*Šebková* 1994). Výsledkem je to, že se nepodařilo překonat určité oddělení akademie věd a vysokých škol: „In this respect, it is possible to speak about a ‚dual‘ system of basic research in the CR, with competition often prevailing over cooperation“ (*Roskovec* 2006b: 42).

Dalším doporučením zprávy z roku 1992 bylo, aby každá vysoká škola za účelem vytváření společenské poptávky po vědě a výzkumu vypracovala strategii svého společenského a hospodářského zapojení. Takovéto strategie na většině vysokých škol nevznikly ani v 90. letech a často nejsou ani součástí současných dlouhodobých záměrů vysokých škol (*Šturzová* 2005).

V oblasti doktorského studia byl velmi rychle dosažen a nakonec dvojnásobně překročen kvantitativní cíl stanovený doporučením OECD: doporučení znělo 5 až 6 tisíc studujících za 5 až 6 let (*Anweiler et al.* 1992: 44), přičemž v roce 1997/1998 studovalo v doktorském studiu 11 969 studujících (*Roskovec* 2006b: 131). Naopak nebyla provedena diverzifikace zdrojů doktorských stipendií. A konečně v oblasti institucionální spolupráce při uskutečňování doktorského studia zůstal vývoj na půl cesty za doporučeními OECD: zatímco vznikla celá řada společných doktorských programů akademie a vysokých škol (*Roskovec* 2006b), spolupráce různých vysokých škol zůstává na velmi nízké úrovni.

- 5) **Obnova učitelství a modernizace výuky:**

Obnova učitelství podle doporučení OECD v 90. letech příliš nepokročila a situace až dodnes zůstává překvapivě podobná té ze začátku 90. let. Za prvé, nikdy nebyla přijata národní strategie rozvoje učitelství, kterou zpráva z roku 1992 doporučila. Za druhé, věková struktura vyučujících se příliš nezměnila a především profesorské a docentské kategorie jsou charakterizovány vysokým věkem; prakticky vůbec se nezměnila ani struktura zařazení vyučujících, neboť v rozporu s doporučením OECD výrazně nebylo vyučujících v kategorii „odborný asistent“; a konečně zůstal zachován velký rozdíl v platech ve prospěch starších vyučujících ve vyšších kategoriích (*Čerych et al.* 1995; *Hendrichová* 1996; *Melichar & Pabian* 2007; *Tollingerová* 1999). Nezměnil se ani průběh akademické kariéry: naprostá většina vyučujících zůstává po absolvování na stejné škole a nemění ji ani po skončení doktorského studia, ani při zisku profesury (*Melichar & Pabian* 2007; *Tollingerová* 1999). Přetrvává také nízké zapojení odborníků z praxe do výuky na vysokých školách (*Beneš & Melichar* 2006). Naopak se podařilo radikálně zvýšit počty studujících doktorského studia, jak už jsem zmínil výše.

Také v oblasti změny studijních programů většina doporučení nebyla realizována. Týká se to především obou návrhů na vytvoření institucionálního zázemí pro takovou změnu – nebylo zřízeno ani servisní centrum pro koordinaci modernizace studia, ani expertní komise pro tvorbu modelových studijních programů (*Skuhrová* 1993). Na všech školách také neproběhlo ani radikální snížení objemu

povinné výuky, alespoň ne v rozsahu navrženém hodnotící zprávou (Čerych et al. 1995; Hendrichová 1996). Prostřednictvím Fondu rozvoje vysokých škol je však dlouhodobě podporována inovace výuky a studia na úrovni škol či fakult.

6) Financování vysokého školství: V průběhu první poloviny 90. let se nepodařilo úplně splnit první z doporučení hodnotící zprávy, totiž udržet a pokud možno zvýšit veřejné výdaje na vysoké školství – ve skutečnosti celkové výdaje rostly o něco pomaleji než inflace a v reálných výdajích přepočtených na počet studujících došlo dokonce k výraznému poklesu (Hendrichová 1996; Matějů et al. 2005). Ještě méně se dařilo realizovat doporučení diverzifikovat finanční zdroje vysokých škol (Čerych et al. 1995); ostatně dodnes se nepodařilo dosáhnout doporučené míry 15–20 % příjmů vysokých škol z nestátních zdrojů. Tato skutečnost napovídá, že se nepodařilo vytvořit dostatečně funkční mechanismy pro podnícení a usnadnění nestátních příspěvků na vysoké školství.

Během 90. let a také až do současnosti nebyl přijat žádný z návrhů na zavedení spoluúčasti studujících na hrazené náklady za studium, přestože v souladu s doporučením z roku 1993 byl už v roce 1993 připraven návrh systému školného a studentské podpory založený na australském modelu HECS (Matějů et al. 2005: 67–69). Ani legislativní návrhy z let 1995, 2002 a 2004 nezískaly dostatečnou politickou podporu (Beneš & Melichar 2006: 70–71). Podobně jako nebylo zavedeno školné, nebyl vytvořen ani systém finanční podpory studujících (Nantl et al. 2004; Pabian 2006). Školné tak bylo zavedeno pouze na vyšších odborných školách, avšak bez odpovídajícího systému podpory studujících.

Naopak ještě před oficiálním zveřejněním doporučení v roce 1992 bylo zavedeno normativní financování založené na počtu studujících (Čermáková et al. 1994; Pabian et al. 2006; Turner 1994), což vysloužilo české vysokoškolské politice pochvalu ještě při hodnocení OECD v roce 2006 (File et al. 2006: 27). Během 90. let byla také postupně zvyšována finanční autonomie vysokých škol: transformací z rozpočtových na příspěvkové organizace v roce 1995 (Čerych et al. 1995) a transformací ze státních na veřejné vysoké školy zákonem z roku 1998.

Hodnocení OECD z roku 2006 sice ocenilo dosažené reformy v oblasti financování, avšak zopakovalo prakticky všechna doporučení zprávy z roku 1992,

kteřá nebyla v 90. letech realizována – především zvýšit příjmy vysokých škol z neveřejných zdrojů a zavést školné spolu se systémem podpory studujících (File et al. 2006: 28–32).

Závěr

Podrobný přehled realizace doporučení obsažených v hodnotitelské zprávě z roku 1992 ukázal, že většina konkrétních doporučení OECD v následujících letech realizována nebyla – a některá nebyla uskutečněna dodnes. Dnes převládající názor, že doporučení byla realizována všechna s jedinou výjimkou (Kovář & Šťastná 2006), tedy neodpovídá realitě. Velká část těchto nerealizovaných doporučení z roku 1992 se tak znovu vrací v doporučeních *Country Note* z roku 2006, což poukazuje na možné trvalé slabiny českého vysokého školství. V roce 1992 se doporučení týkala šesti tematických okruhů a u čtyř z nich se podobná doporučení opakují i po 14 letech – například otevřít vládnutí ve vysokém školství širším společenským a hospodářským zájmům, diverzifikovat institucionální a programovou strukturu, posílit exekutivu ve správě vysokých škol nebo diverzifikovat finanční zdroje. Zároveň však hodnocení z roku 2006 samozřejmě otevírá celou řadu nových problémů a přináší zcela nové návrhy řešení.

Celá řada nerealizovaných doporučení navíc vykazují jeden společný rys: nebyly uskutečněny (nebo jen částečně) ty návrhy, které by oslabil výsadní postavení veřejných univerzit ve vysokém školství a v rozhodování o něm. To se týká například zapojení externích expertů do přípravy politické strategie (doporučení 1), výrazné institucionální a programové diverzifikace (doporučení 2), externího tlaku na změnu učitelství (doporučení 5) nebo diverzifikace finančních zdrojů vysokých škol (doporučení 6). Veřejné univerzity hrály a dodnes hrají klíčovou roli v systému vládnutí v českém vysokém školství (Pabian et al. 2006) a s tímto jejich postavením je potřeba počítat také při diskusích a realizaci doporučení *Country Note* z roku 2006 – dá se počítat s tím, že se jen těžko budou prosazovat reformy, pro které se nepodaří získat podporu reprezentace veřejných vysokých škol.

Zároveň však přehled ukazuje, že doslovná implementace konkrétních doporučení nemusí být jedinou

nebo dokonce nejlepší cestou k dosažení obecného cíle stanoveného hodnotící zprávou. Nejlepším příkladem je doporučení rozšířit kapacitu vysokého školství tím, že bude stanovena cílová kapacita v určitém čase – konkrétně 25–30 % populačního ročníku vstupujících na vysoké školy v roce 2000. Tento cíl v této podobě česká vysokoškolská politika nikdy nepřijala, ovšem následný nárůst kapacity i tak výrazně předstihl oněch 25–30 %, neboť již v roce 1998/1999 překročil 40 % (*Vývojová ročenka 2005*). Podobně bylo posíleno postavení vysokých škol na úkor jejich fakult tím, že fakulty byly zákonem z roku 1998 zbaveny právní subjektivitě – přestože toto opatření nebylo obsaženo mezi doporučeními zprávy OECD z roku 1992. Pro současné diskuse o doporučeních *Country Note* z toho podle mě vyplývá, že není na místě chovat se ke konkrétním návrhům s přehnanou úctou – v některých případech může být nalezen vhodnější prostředek k dosažení doporučeného cíle.

Seznam literatury:

- [1] ANWEILER, Oskar; BLUME, Stuart; ČERYCH, Ladislav; JERSCHINA, Jan; WAGNER, Alan. *Zpráva o vysokém školství v České a Slovenské federativní republice*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1992. ISSN 0862-156X.
- [2] BENEŠ, Josef; MELICHAR, Marek. Resourcing the tertiary education system. In ŠEBKOVÁ, Helena (ed.). *Tertiary Education in the Czech Republic: Country Background Report for OECD Thematic Review of Tertiary Education*. Prague: Centre for Higher Education Studies, 2006, s. 61–71.
- [3] BENEŠ, Josef; STANĚK, Jan; ŠEBKOVÁ, Helena. Overall description of the tertiary education system. In ŠEBKOVÁ, Helena (ed.). *Tertiary Education in the Czech Republic: Country Background Report for OECD Thematic Review of Tertiary Education*. Prague: Centre for Higher Education Studies, 2006, s. 19–31.
- [4] BENEŠ, Josef; STANĚK, Jan; ŠEBKOVÁ, Helena. Planning, governing and regulating the system as a whole. In ŠEBKOVÁ, Helena (ed.). *Tertiary Education in the Czech Republic: Country Background Report for OECD Thematic Review of Tertiary Education*. Prague: Centre for Higher Education Studies, 2006, s. 72–81.
- [5] BYDŽOVSKÁ, Jana; MARINKOVÁ, Helena. Vyšší odborné školy jako součást terciárního sektoru vzdělávání. *Aula*. 2001, vol. 9, no. 2, s. 36–45.
- [6] ČERMÁKOVÁ, Zdena; HOLDA, Dalibor; URBÁNEK, Václav. Changes in the Funding of Higher Education in the Czech Republic. *European Journal of Education*. 1994, vol. 29, no. 1, s. 75–82.
- [7] ČERYCH, Ladislav; BACÍK, František; KOTÁSEK, Jiří; ŠVECOVÁ, Jana. *Proměny vzdělávacího systému v České republice: Podkladová zpráva pro OECD*. Praha: Středisko vzdělávací politiky, 1995.
- [8] ČERYCH, Ladislav. Higher education reform in the Czech Republic: a personal testimony regarding the impact of foreign advisers. *Higher education in Europe*. 2002, vol. 27, no. 1–2, s. 111–121.
- [9] FILE, Jon; WEKO, Thomas; HAUPTMAN, Arthur; KRISTENSEN, Bente; HERLITSCHKA, Sabine. *Czech Republic Country Note: OECD Thematic Review of Tertiary Education*. Prague: Centre for Higher Education Studies, 2006.
- [10] HARACH, Lubomír; KOTÁSEK, Jiří; KOUCKÝ, Jan; HENDRICHOVÁ, Jana. *Higher Education in the Czech and Slovak Federal Republic (CSFR): Report to the OECD*. Prague and Bratislava: Centre for Higher Education Studies, 1992.
- [11] HENDRICHOVÁ, Jana (ed.). *Vysoké školství v České republice 1992–1993: Zhodnocení realizace doporučení examinatorů OECD z března 1992*. Praha: CSVŠ, 1993.
- [12] HENDRICHOVÁ, Jana. České vysoké školství v první polovině devadesátých let. *Alma Mater*. 1996, vol. 6, no. 3, s. 121–161.
- [13] HENDRICHOVÁ, Jana. Czech Republic. In Hennessey, Mary Ann; Lampinen, Osmo; Schröder, Thomas; Šebková, Helena; Setényi, János; Teichler, Ulrich. *Tertiary professional and vocational education in central and eastern Europe*. Florence: European Training Foundation & Council of Europe, 1998.
- [14] JALLADE, Jean-Pierre; GROOTINGS, Peter; HALÁSZ, Gábor; KALLEN, Denis; WAGNER, Alan. *Zprávy o národní politice ve vzdělávání: Česká republika*. Praha: ÚIV, 1996.
- [15] KARPÍŠEK, Michal. Současný stav a perspektivy vyššího odborného školství. *Alma Mater*. 1996, vol. 6, no. 5, s. 251–265.
- [16] KOVÁŘ, Pavel; ŠTASTNÁ, Věra. Internationalisation of tertiary education. In Šebková, Helena (ed.). *Tertiary Education in the Czech Republic: Country Background Report for OECD Thematic Review of Tertiary Education*. Prague: Centre for Higher Education Studies, 2006, s. 91–96.
- [17] *Kvantitativní, strukturální a ekonomická analýza vývoje českého školství v letech 1989–1993*. Praha: MŠMT, 1994.
- [18] MATĚJŮ, Petr; SIMONOVÁ, Natalie; BASL, Josef. Investiční princip financování v reformách českého školství. In SIMONOVÁ, Natalie (ed.). *České vysoké školství na křižovatce: investiční přístup k financování studia na vysoké škole v sociologické reflexi*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2005, s. 63–84.
- [19] MATĚJŮ, Petr. *Komentáře k doporučením examinatorů (Country Note)*. Prezentace na konferenci Bologna Promoters „Jak dál?“, Praha, 13. 12. 2006. URL: < <http://www.bologna.msmt.cz/> >

- [20] MELICHAR, Marek; PABIAN, Petr. Shifting peripheries: a state of the art report on the Czech academic profession. In LOCKE, William; TEICHLER, Ulrich (eds.). *The Changing Conditions for Academic Work and Career in Select Countries*. Kassel: Centre for Research on Higher Education and Work, University of Kassel, 2007 [v tisku].
- [21] *Na prahu změn: výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy za rok 1999*. Praha: UIV, 2000.
- [22] NANTL, Jiří; MATĚJŮ, Petr; VITÁSKOVÁ, Anna. *Czech Republic: National Student Welfare System*. Presentation at the Eurostudent conference, 2004. URL: < http://www.stratif.cz/attachments/doc95/Student%20Welfare_CZ.pdf >
- [23] *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: MŠMT, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8.
- [24] PABIAN, Petr. Achieving equity in and through tertiary education. In ŠEBKOVÁ, Helena (ed.). *Tertiary Education in the Czech Republic: Country Background Report for OECD Thematic Review of Tertiary Education*. Prague: Centre for Higher Education Studies, 2006, s. 49–60. ISBN 80-86302-37-7.
- [25] PABIAN, Petr; MELICHAR, Marek; ŠEBKOVÁ, Helena. Financování vysokého školství očima nejdůležitějších zainteresovaných institucí a skupin. *Aula*, 2006, vol. 14, no. 4, s. 103–121. ISSN 1210-6658.
- [26] PABIAN, Petr. Europeanisation of higher education governance in the post-communist context: the case of the Czech Republic. In AMARAL, Alberto et al. (eds.). *European Integration and the Governance of Higher Education and Research*. Dordrecht: Springer, 2007 [v tisku].
- [27] PAPADOPOULOS, George S. *Education 1960–1990: the OECD perspective*. Paris: OECD, 1994. 203 s. ISBN 92-64-14190-1.
- [28] *Priority pro českou vzdělávací politiku*. Praha: UIV, 1999. 51 s. ISBN 80-211-0330-2.
- [29] PRŮCHA, Jiří (ed.). *Sborník statí o možnostech studia krátkých cyklů v ČR*. Praha: CSVŠ, 1995. 135 s.
- [30] ROSKOVEC, Vladimír. Projekt OECD „Thematic Review of Tertiary Education“. *Aula*. 2006, vol. 14, no. 3, s. 44–46. ISSN 1210-6658.
- [31] ROSKOVEC, Vladimír. The role of tertiary education in research and innovation. In ŠEBKOVÁ, Helena (ed.). *Tertiary Education in the Czech Republic: Country Background Report for OECD Thematic Review of Tertiary Education*. Prague: Centre for Higher Education Studies, 2006, s. 41–48. ISBN 80-86302-37-7.
- [32] SÁHA, Petr. *Prezentace doporučení expertů OECD z pohledu vysokých škol*. Prezentace na konferenci Bologna Promoters „Jak dál?“, Praha, 13. 12. 2006. URL: < <http://www.bologna.msmt.cz/> >
- [33] SKUHROVÁ, Štěpánka. Obsah a organizace studia. In HENDRICHOVÁ, Jana (ed.). *Vysoké školství v České republice 1992–1993: Zhodnocení realizace doporučení examinatorů OECD z března 1992*. Praha: CSVŠ, 1993, s. 48–53.
- [34] ŠEBKOVÁ, Helena; ČERMÁKOVÁ, Zdena; HENDRICHOVÁ, Jana; HOLDA, Dalibor; SKUHROVÁ, Štěpánka (eds.). *České a slovenské vysoké školství: Společná konference ČSFR a OECD 30. a 31. 3. 1992*. Praha, CSVŠ 1992. 110 s.
- [35] ŠEBKOVÁ, Helena. Institutions of higher education and the Czech Academy of Sciences in the transitional period. *European Journal of Education*. 1994, vol. 29, no. 1, s. 97–107.
- [36] *Školství na křižovatce: výroční zpráva MŠMT o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v letech 1997–1998*. Praha: ÚIV. 1998.
- [37] *Školství v pohybu: výroční zpráva o stavu a rozvoji výchovně vzdělávací soustavy v letech 1995–1996*. Praha: ÚIV, 1996.
- [38] ŠTURZOVÁ, Jana. *Shrnutí analýzy jednotlivých kapitol dlouhodobých záměrů veřejných vysokých škol*. Praha: CSVŠ, 2005.
- [39] TOLLINGEROVÁ, Dana. *Povolání vysokoškolského učitele v mezinárodním srovnání: Česká republika*. Praha, CSVŠ, 1999. 61 s. ISBN 80-86302-13-X.
- [40] TURNER, D. A. Formula Funding of Higher Education in the Czech Republic: Creating an Open System. *Studies in Higher Education*. 1994, vol. 19, no. 2, s. 139–151.
- [41] *Vývojová ročenka školství v České republice 1995/1996–2004/2005*. Praha: UIV, 2005. ISBN 80-211-0493-7.

